

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету історії
та міжнародних відносин

О.М. Маклюк
(ініціал та прізвище)

Вересень 2023 р.

ІСТОРІЯ ІСЛАМУ В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки **магістра**
спеціальності **032 Історія та археологія**
освітньо-професійна програма **Історія**

Укладач: **Сльников Михайло Васильович**, к.і.н., доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин

Протокол №1 від 30 серпня 2023 р.
Завідувач кафедри
всесвітньої історії та міжнародних відносин

 С.С. Черкасов

Ухвалено науково-методичною радою
факультету історії та міжнародних
відносин

Протокол №1 від "01" вересня 2023 р.
Голова науково-методичної ради
факультету історії та міжнародних
відносин

 І.М. Кривко

Погоджено
Гарант освітньо-професійної програми

 Ю.І. Головка

2023 рік

1. Опис навчальної дисципліни

1	2	3	
Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u>	Кількість кредитів – 3	Вибіркова	
Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u>	Загальна кількість годин – 90	Семестр:	
Освітньо-професійна програма Історія	Змістових модулів – 2	3 -й	-
		Лекції	
		12 год.	-
		Семінарські	
Рівень вищої освіти: магістерський	Кількість поточних контрольних заходів – 4	10 год.	-
		Самостійна робота	
		68 год.	-
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія ісламу в Україні кінця XIX – початку XXI ст.» є з'ясувати становлення і розвиток особливостей інституалізації мусульманської спільноти та формування ісламського дискурсу на теренах України наприкінці XIX – початку XXI століть. Головним є сформувати у студентів-магістрів системні знання специфіки інституалізації мусульманської спільноти на теренах України в пізньоімперські часи за часи (друга половина XIX – початок XXI століття).

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Історія ісламу в Україні кінця XIX – початку XXI ст.» є: охарактеризувати ісламський дискурс в сучасній Україні: його мовний, теологічний та політичний виміри; дослідити обставини інституалізації мусульманської спільноти на теренах України в пізньоімперські часи за часи (друга половина XIX – початок XX століття); виділення особливостей функціонування мусульманських громад в УРСР; охарактеризувати чинники та наслідки ісламського «відродження» в Україні часів незалежності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- здобутки вітчизняних та закордонних дослідників на основі джерельних матеріалів українських архівосховищ, а також особистих архівів українських мусульман;
- особливості інституалізації мусульманської спільноти та формування ісламського дискурсу на теренах України наприкінці XIX – початку XXI століть;
- основні фактори, що впливають на формування загальноукраїнського ісламського дискурсу.

вміти: – конспектувати наукову літературу;

Згідно з вимогами нормативного змісту підготовки здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **результатів навчання (компетентностей)**:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
<p>ПР 03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проєкти з урахуванням сучасних методологічних підходів.</p>	<p>Методи: Використання студентоцентризованих, проблемно-орієнтованих технологій та підходів з використанням загальнонаукових та спеціальних методів (інформаційний, пояснювально-ілюстративний, проблемний, пошуковий, аналіз і синтез, індукція і дедукція, спостереження тощо), зокрема проблемно-орієнтоване навчання, мультимедійні методи, мережеві технології, аудіовізуальний метод, електронні презентації, індивідуальна робота. Проведення проблемних лекцій, лекцій-дискусій та лекцій-візуалізацій.</p> <p>Поточні контрольні заходи: <i>Робота на семінарських заняттях</i> (обговорення теоретичних засад вивчення основних етапів становлення археологічної науки) та вирішення практичних задач (на прикладах основних ознак археологічних досліджень), усне опитування, виконання тестових завдань, самостійне опрацювання монографічної літератури та наукових статей. Робота у групі над розв'язанням практичних та теоретичних завдань</p> <p><i>Виконання самостійних робіт.</i> Письмові самостійні роботи з питань винесених на самостійну роботу студентів.</p> <p><i>Виконання контрольних робіт.</i> Контрольні роботи у вигляді тестових завдань.</p> <p>Підсумкові контрольні заходи: Теоретичний підсумковий контроль – усний екзамен (у разі дистанційного</p>
<p>ПР 04. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.</p>	
<p>ПР 10. Здатність застосовувати у професійній діяльності навички теоретичних та науково-практичних досліджень.</p>	
<p>ПР 11. Здатність надавати фахову консультацію та/або допомогу органам державної влади, місцевого самоврядування, підприємствам та громадським організаціям, у тому числі, вирішувати дослідницькі задачі у межах компетентностей спеціальності, а саме з історичної, археологічної, пам'яткознавчої проблематики, щодо впорядкування архівних та музейних фондів, пошуку та атрибуції історичних джерел.</p>	
<p>ІК Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.</p>	
<p>ЗК 01 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p>	
<p>ЗК 09 Здатність приймати обґрунтовані рішення.</p>	
<p>СК 01 Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.</p>	
<p>СК 03 Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.</p>	
<p>СК 06 Здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області.</p>	
<p>СК 11 Здатність до написання аналітичних та публіцистичних гуманітарних текстів, систематизованого викладу та/або обґрунтування результатів дослідницької та проєктної діяльності.</p>	
<p>СК 12 Здатність використовувати у науково-</p>	

дослідницькій та науково-педагогічній діяльності досвід та здобутки європейської та світової історичної науки.	навчання – змішаний з екзаменаційним тестом) – до 20 балів. Підсумкове практичне індивідуальне завдання – підготовка аналітичної довідки або написання есе з проблем урбаністичної археології – до 20 балів.
--	--

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення навчальної дисципліни «Історія ісламу в Україні кінця XIX – початку XXI ст.» генетично переплітається з такими історичними дисциплінами як «Історична політика та політика пам'яті в Україні», «Історичне пам'яткознавство».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. ІСЛАМ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ЗА ЧАСІВ ДВОХ ІМПЕРІЙ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ДРУГА ПОЛОВИНА XX СТОЛІТТЯ)

Тема 1. Іслам на українських землях у пізньоімперські часи.

Мусульманська присутність в Україні (за межами Криму). Існування ісламських громад на території сучасної України в середині IX ст. Наявність культурних контактів давньоруської держави з ісламським світом та легенда про «вибір вір» князем Володимиром Великим. О. Прицак і його робота «Походження Русі». Ісламізація Кримського півострова у XIII ст. Золотоординські міста з мусульманським населенням на Лівобережжі України. Кам'янецький еялет Османської імперії на території Поділля в 1672-1699 рр.

«Книга подорожей (Сейхатнаме)» турецького мандрівника і суфія Евлії Челебі. Маніфест Катерини II від 8 квітня 1783 р. про приєднання Криму до Росії, яким ісламські інститути були інтегровані в політико-правовий простір імперії. Утворення Таврійського магометанського духовного правління (ТМДП) 1794 р. указом Катерини II. Еміграція кримських татар на «білі землі Анатолії».

Осередки етнічних мусульман з числа поволзьких татар в другій половині XIX століття в Києві, Одесі, Харкові та регіоні Донецького вугільного басейну (сучасні Луганська та Донецька області). Перетворення Таврійського магометанського духовного правління в листопаді 1897 р. за прикладом Закавказзя. Суфізм в Криму на початку XX ст. Міграції татар-мусульман з Поволжя на початку XX ст. до у м. Бахмута, майбутніх м. Юзівки, с. Дмитрівське (нині м. Макіївка), Шахтинське (сучасне м. Шахти).

Тема 2. Мусульманська спільнота в Україні в радянській період.

Звіти Уповноваженого у справах релігійних культів при Раді міністрів СРСР по УРСР про наявність в ряді великих міст мечетей, діючих мусульманських кладовищ. Перехід на нелегальне існування мусульманських громад у першій половині 1950-х рр. Тенденція збільшення татарського населення України протягом 1926 – 1989 рр., вихідці з Нижегородської, Казанської, Пензенської, Самарської та Саратовської губерній.

«Релігійний НЕП» середини 1920-х рр. Радянська кампанія хаджу 1927 р. «Хаджи-хане» в Одесі. Закінчення «релігійної відлиги» у 1929 р. Закриття церков і молитовних будинків в районах округів з 1930 р. Закриття мечетей в Києві, Дніпрі (Дніпропетровську), Миколаєві. Лояльне ставлення німецької влади до мусульман за часів Другої Світової війни. Ставлення радянської влади до мусульман як до колаборантів у 1950 – 1960-х рр. Указ Президії Верховної Ради СРСР № 493 від 5 вересня 1967 р. «Про громадян татарської національності, які раніше проживали в Криму». Спроба кримських татар оселитися в Херсонській області на початку 1970-х рр.. Державна політика 1970-х рр. на поступову, ненасильницьку самоліквідацію ісламу і мусульманських традицій. Збереження традицій у 1950-1980-х рр. в головних громадах волзьких татар Києва,

Харкова, Запоріжжя, Дніпра, Одеси, Донбасу. Перша київська мусульманська громада 1989 р.

Змістовний модуль 2. ІСЛАМСЬКЕ «ВІДРОДЖЕННЯ» В УКРАЇНІ ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.

Тема 3. Інституалізація мусульманської спільноти в незалежній Україні.

Значення прийняття у листопаді 1989 р. Верховною Радою СРСР декларації «Про визнання незаконними і злочинними репресивних актів проти народів, що були піддані насильницькому переселенню, і забезпечення їхніх прав» для повернення кримських татар до Криму. Перепис населення України 2001 р. і кількість мусульман за походженням (т. зв. етнічні мусульмани). Мусульманські громади Криму, Донецької, Харківської, Луганської, Дніпропетровської, Херсонської, Одеської, Запорізької областей та м. Київ.

Духовні мусульманські центри: Духовне управління мусульман Криму (ДУМК) у Сімферополі, Духовне управління мусульман України в Києві (ДУМУ), Духовний центр мусульман України в Донецьку (ДЦМУ), Релігійне управління незалежних мусульманських громад України (РУНМГУ) «Київський муфтіят» у Києві, духовне управління мусульман України «Умма» в Києві, духовний центр мусульман Криму (ДЦМК) в Євпаторії і Всеукраїнське духовне управління мусульман «Єднання» в Макіївці. Вплив збройної агресії Росії 2014 р., зокрема анексії Криму та збройного конфлікту на Сході України, на мусульманські громади. Переєстрація мусульманських громад в кінці 2017 р. на підконтрольних Україні територіях.

Тема 4. Освітня діяльність українських мусульман.

Інституалізація системи відновлення релігійного знання. Соціологічний дослідницький проєкт «Регіональна толерантність, ксенофобія та права людини в 2012 році». Лист голови Духовного управління мусульман України муфтія шейх Ахмед Тамім 2016 р. на ім'я міністра освіти України Л. Гриневич щодо впровадження «Основ християнської етики» в школах. Створення у 2014-2019 рр. приватних шкіл з ісламською складовою: школа «Аль-Іршад» при Ісламському університеті Духовного управління мусульман України, гімназія «Наше майбутнє» при Ісламському культурному центрі асоціації «Альраїд» та Міжнародна школа Хаджибей, заснована іммігрантами з Дагестану.

Український Ісламський Університет (УІУ) в Донецьку, відкритий 1998 р. (нині не діє). Відкриття 2002 р. в Одесі при місцевій мечеті філію Ісламського університету Духовного управління мусульман України (ІУ) і її перенесення до Сімферополя. Філії ІУ у Полтавській і Херсонських областях. Соціальне служіння як форма взаємодії мусульманської спільноти з суспільством. Поява в ЗСУ першого імама-капелана у 2014 р.

Тема 5. Ісламський дискурс у сучасній Україні: теологічний та релігієзнавчий аналіз.

Ісламський дискурс між російською та українською мовами. Найбільший мусульманський етнос України – кримські татари і володіння другою мовою. Читання проповідей арабською і російською мовами. Російська і татарська мова на сторінках журналів. Теологічний дискурс українського ісламу. Політичний дискурс українського ісламу. Домінування русофонного дискурсу в середовищі українських мусульман.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовний модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години					Самостійна робота, год.		Система накопичення балів		
		Усього годин	Лекційні заняття, год.		Семінарські заняття, год.		о/д ф.	з/дист ф.	Теор. зав-ня, к-ть балів	Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів
			о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

1	24	10	6		4		34			
2	36	12	8		6		34			
Усього за змістовні модулі	60	22	14		10		68			60
Підсумковий семестровий контроль залік	30									40
Загалом	90									100

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Іслам на українських землях у пізньоімперські часи	2	-
1	Мусульманська спільнота в Україні в радянській період	4	-
2	Інституалізація мусульманської спільноти в незалежній Україні	2	-
2	Освітня діяльність українських мусульман	2	-
2	Ісламський дискурс у сучасній Україні: теологічний та релігієзнавчий аналіз	2	-
Разом		12	-

6. Теми семінарських занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Іслам на українських землях у пізньоімперські часи	2	-
1	Мусульманська спільнота в Україні в радянській період	2	-
2	Інституалізація мусульманської спільноти в незалежній Україні	2	-
2	Освітня діяльність українських мусульман	2	-
2	Ісламський дискурс у сучасній Україні: теологічний та релігієзнавчий аналіз	2	-
Разом		10	-

7. Види і зміст поточних контрольних заходів *

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання**	Усього балів
1	2	3	4	5
1	Написання есе/аналітичної довідки	Виконання однієї роботи на вибір: написання есе або аналітичної довідки	Критерії оцінювання: 1) завдання виконано у повному обсязі, без стилістичних, орфографічних і граматичних помилок у науковому стилі із використанням	10

			<p>професійної термінології, презентація відповідає змісту, логічно ілюструє його – 8-10 балів;</p> <p>2) завдання виконано частково, з лексичними, орфографічними і граматичними помилками, презентація не відображає зміст в повному обсязі, частково ілюструє його – 6-8 балів;</p> <p>завдання виконано з великою кількістю помилок, словниковий запасодноманітний, презентація або не відповідає змісту, або взагалі відсутня – 0-4 балів.</p>	
	Тестові завдання до тем 1-2 практичних завдань.	Вимоги до виконання та оформлення: 10 тестових завдань різного типу в системі Moodle на 10 хвилин	<p>За кожен правильну відповідь 2 бали.</p> <p>високий рівень: успішне виконання 100% тестових завдань – 20 балів;</p> <p>середній рівень: успішне виконання 50% тестових завдань – 10 балів;</p> <p>низький рівень: успішне виконання менше 50% тестових завдань.</p>	20
Усього за ЗМ 1 контр. заходів	2			30
2	Написання есе/аналітичної довідки	Виконання однієї роботи на вибір: написання есе або аналітичної довідки	<p>Критерії оцінювання:</p> <p>3) завдання виконано у повному обсязі, без стилістичних, орфографічних і граматичних помилок у науковому стилі із використанням професійної термінології,</p>	10

			<p>презентація відповідає змісту, логічно ілюструє його – 8-10 балів;</p> <p>4) завдання виконано частково, з лексичними, орфографічними і граматичними помилками, презентація не відображає зміст в повному обсязі, частково ілюструє його – 6-8 балів;</p> <p>завдання виконано з великою кількістю помилок, словниковий запасодноманітний, презентація або не відповідає змісту, або взагалі відсутня – 0-4 балів.</p>	
	Тестові завдання до тем 3-6 практичних завдань.	Вимоги до виконання та оформлення: 10 тестових завдань різного типу в системі Moodle на 10 хвилин	<p>За кожну правильну відповідь 2 бали.</p> <p>високий рівень: успішне виконання 100% тестових завдань – 20 балів;</p> <p>середній рівень: успішне виконання 50% тестових завдань – 10 балів;</p> <p>низький рівень: успішне виконання менше 50% тестових завдань.</p>	10
Усього за ЗМ 2 контр. заходів	2			15
Усього за змістові модулі контр. заходів	4			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання	Питання для підготовки: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=1	Усна відповідь на заліку: теоретичного – термінології (max	20

		5352	20 балів).	
	Практичне завдання	Перелік питань див. https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=15352	Усна відповідь на запитання: практичного (має 20 балів).	20
Разом				40

9. Рекомендована література

Основна:

1. Брильов Д. В. Історія ісламу в Україні кінця XIX – початку XXI століть: дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.11; 09.00.14 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України. Київ, 2021. 408 с.
2. Якубович М. М., Кралуцький П. М., Щепанський В. В. Татари Волині: історія, культура, контакти. Вінниця: Твори, 2018. 206 с.
3. Ямпольська Л. М. Іслам і сучасний світ: Навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 190 с.

Додаткова:

1. Активістки «Марьям» передали допомогу для учасників АТО та малозабезпечених сімей. *Альрайд*. 28.10.2020. URL: <https://islam.in.ua/ua/novyny-ukrayini/aktivistky-maryam-peredaly-dopomogu-dlya-uchasnykiv-ato-ta-malozabezpechenyh-simey> (дата звернення: 20.01.2023).
2. Арістова А. Ісламський світ і світова політика. *Політика і культура*. 19 грудня 2018. URL: <https://www.pic.com.ua/islams-kyu-svit-i-svitova-polityka.html> (дата звернення: 10.01.2023).
3. Брильов Д. Українські мусульмани між релігією і політикою. *Антропологія релігії: порівняльні студії від Прикарпаття до Кавказу*. Київ: ДУХ і ЛІТЕРА, 2019. С. 311-351.
4. Брильова Д. Періодична преса поволзьких татар України: пам'ять, ідентичність, ностальгія. *Східний світ*. 2020. № 1. С. 77-88.
5. Гоцька Є. Благодійність як складова соціальної діяльності мусульманських громад України. *Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*. 2018. № 3(12). С. 11-15.
6. Данилов С. І. Регіональна ідентичність кримських татар і турків-месхетинців у Херсонській області. *Сходознавство*. 2017. № 80. С. 48-67.
7. Наумець І. Муфтій Саїд Ісмагілов: Росія створила в Криму паралельне духовне об'єднання мусульман, щоб взяти під контроль кримських татар. *iPress.ua*. 12.12.2014. URL: https://ipress.ua/articles/muftiy_said_ismagilov_shchob_vzyaty_pid_kontrol_krymskyh_tatar_rossiya_stvoryla_v_krymu_paralelne_duhovne_obiednannya_musulman_99963.html (дата звернення: 20.01.2023).
8. Муфтій ДУМУ Ахмед Тамім: мені не треба доводити що я – патріот. *PICU*. 4.08.2015. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/interview/60716 (дата звернення: 20.01.2023).
9. Рашидов С., Рашидова С. Університетська ісламська освіта в Україні: реалії сьогодення. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2019. № 5(92). С. 184-194.
10. Украинские выпускники «Азхар Шариф». *ДУМУ*. 26.02.2017. URL: <http://islam.ua/novosti/ukrainskie-vypuskniki-azhar-sharif/> (дата звернення: 20.01.2023).
11. Bogdan O., Brylov D. and T. Kalenychenko. In Times of Crisis: Faith-Based Social Engagement and Religious Contestations in Ukraine Since Maidan 2013-2014. *Faith-*

Based Organizations and Social Welfare: Associational Life and Religion in Contemporary Eastern Europe. London: Palgrave Macmillan. 2021. P. 81-103.

12. Brylov D. Die transnationale Sufi-Bewegung Al-Ahbasch in der Ukraine. *Religion und Gesellschaft in Ost und West*. 2019. № 7-8. P. 24-27.
13. Brylov D. Halal Industry of Ukraine in the Period of Independence. *Sociology of Islam*. 2020. № 8. P. 409-422.
14. Brylov D. Imam-Chaplains in The Penitentiary System of Ukraine. *Spiritual Counselling and Care in Health and Prison Services: Diverse Experiences & Practices*. İstanbul: DEM Press. 2020. P. 191-202.
15. Brylov D. Being a Minority: Muslim Minorities and Religious Education in Ukraine // *Religious Diversity at School: Educating for New Pluralistic Contexts*. Wiesbaden: Springer VS. 2021. P. 363-375.
16. Brylov D. and T. Kalenychenko. Religion and Nationalism in Post-Soviet Space: Between State, Society and Nation // *Routledge International Handbook of Religion in Global Society*. London: Routledge. 2021. P. 399-409.
17. Ismahilov S., Sagan G. Problematic Issues of Institutional Development of Islamic Associations in Contemporary Ukraine. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2020. № 40(3). C. 88-108.
18. Muratova E. Islamic Education in Crimea After 2014. *Muslim Society, Politics and Islamic Education in the Former Russian Empire: the 20th Century and Beyond*. Rivne, 2020. PP. 159-173.
19. Muratova E. The Transformation of the Crimean Tatars' Institutions and Discourses After 2014. *Journal of Nationalism, Memory & Language Politics*. 2019. № 13(1). S. 44-66.
20. Shagaviev D. The Ahl al-Sunnah wa-l-Jama'ah and the Grozny Fatwa. *The Concept of Traditional Islam in Modern Islamic Discourse in Russia*. Sarajevo, 2020. S. 86.
21. Shestopalets D. Conversion to Islam in Ukraine: Preliminary Observations. *Східний світ*. 2019. № 4. С. 130-139.
22. Shestopalets D. There's More Than One Way to Tie a Hijāb: Female Conversion to Islam in Ukraine. *Islam and Christian-Muslim Relations*. 2021. № 32(1). S. 97-119.
23. Verfassungsschützer: Muslimbrüder wollen islamischen Gottesstaat in Deutschland // https://www.focus.de/politik/deutschland/auch-zentralrat-im-visier-der-extremisten-verfassungsschueter-muslimbrueder-wollen-deutschland-in-islamischen-gottesstaat-verwandeln_id_10049144.html (дата звернення: 25.01.2023).
24. Yarosh O. Political Conflict in Ukraine and Its Impact on the Muslim Communities: Local Developments and Transnational Context. *Muslim Minorities and the Refugee Crisis in Europe*. Warszawa, 2019. S. 167-177.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.aicp.org/index.php/about-aicp/english/518-what-is-the-association-of-islamic-charitable-projects>
2. <https://www.theglobeandmail.com/opinion/getting-ahead-of-prison-radicalization/article1214993>
3. <https://www.telegraph.co.uk/news/2020/11/28/must-not-allow-woke-activists-stop-us-confronting-islamist-extremism/>
4. <https://policyexchange.org.uk/publication/understanding-islamism/>
5. <http://m.gulfnews.com/news/uae/uae-publishes-list-of-terrorist-organisations1.1412895>
6. <https://www.faz.net/aktuell/politik/oesterreichs-kanzler-kurz-politischen-islam-entschlossener-bekaempfen-17036646.html>
7. Other AICP Sites. URL: <http://www.aicp.org.uk>
8. РЕАЛІЗА ІСТОРИЯ. URL: <https://www.youtube.com/@realnaistoriya>